

BULGARCADA ZARF-FİİLLER

Gerunds in Bulgarian

Serkan CÖMERTEL*

ÖZ: Zarf-fiiller (деепричастие) temel önermedeki fiilin ortaya koyduğu eylemle birlikte senkronik (eş zamanlı) gerçekleşen diğer eylemin oluşunu ve tarzını belirtmekte kullanılmaktadır. Çekimsiz eylem türüdür. Lakin Bulgarcada zarf-fiiller çekimsiz eylem türü olmasına rağmen, biçimlenmeleri çekim sisteminin dışında değildir. Çekim söz konusu olduğundan, zamanla ilişki de ortaya çıkmaktadır. Bulgarcada zarf-fiilin biçimlenmesinde çekimin saptanması için başlangıcı oluşturacak zamana ihtiyaç duyulmaktadır. Bulgarca fiillerin çekimli ya da çekimsiz oluşumlarında ve aktif ya da pasif oluşumlarında başlangıç noktası şimdiki zamandır (сегашно време). Bu durumu oluşturan asıl neden Bulgarcada fiillerin mastar (infinitive) hâlinin mevcut olmamasından kaynaklanmaktadır. Zarf-fiilin biçimlenmesi çekime ve şimdiki zamana göre oluşması, görünüşe de bir rol yüklemektedir. Bulgarcada çekimin zaman ve görünüşle bağlantısı biçimlenme üzerinde etkilidir. Söz konusu biçimlenmenin çekimsiz eylemler (нелични / нефинитни форми на глагола) üzerindeki etkisi çekimli eylemlere (лични / финитни форми на глагола) paralellik göstermektedir. Örneğin, çekimsiz eylem türü olan zarf-fiillerin oluşumunu çekim, zaman ve görünüş üçlüsü arasındaki ilişki aracılığıyla, çekimli eylemlerdeki rolleri temelinde açıklayabilmekteyiz. Zarf-fiilin biçimlenmesi üzerinde görünüşün üstlendiği rol anlamıyla da bağlantılıdır. Senkronik eylem süreklilik göstermektedir. Bu yüzden Bulgarcada zarf-fiiller *sadece* bitmemiş (несвършен) görünüşteki fiillerden oluşmaktadır. Çalışmamızda, Bulgarcada zarf-fiillerin oluşumları, diğer morfolojik alanlara denk işlev görmeleri ve yazım kuralları açısından incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Bulgarcada zarflar, çekimli eylemler, çekimsiz eylemler, zarf-fiiller, zarf-fiilin biçimlenmesinde fonetik değişimler

ABSTRACT: Gerunds (деепричастие) are used to indicate the occurrence and style of the other action that takes place synchronously (simultaneously) with the action of the verb in the main proposition. It is a type of action without conjugation. However, although in Bulgarian gerunds are a type of verb without conjugation in Bulgarian, their formation is not outside the conjugation system. Since conjugation comes into question, the relationship with tense also emerges. In Bulgarian, in the formation of the gerunds, the tense forming the beginning is needed in order to determine the conjugation. The starting point for conjugated

* Arş. Gör., Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü, Edirne, serkancomertel@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0854-2109

Geliş Tarihi / Received: 14.11.2021

Kabul Tarihi / Accepted: 22.11.2021

Yayın Tarihi / Published: 27.01.2022

or not conjugated forms of Bulgarian verbs and active or passive formations is the present continuous tense (сегашно време). The main reason for this situation is that there is no infinitive form of verbs in Bulgarian. The formation of the gerunds according to the conjugation and the present continuous tense also gives a role to the aspect. The connection of conjugation with tense and aspect in Bulgarian is effective on formation. The effect of this formation on not conjugated verbs (нелични / нефинитни форми на глагола) is parallel to conjugated verbs (лични / финитни форми на глагола). For example, we can explain the formation of gerunds, which are the type of not conjugated verbs, on the basis of their roles in conjugated verbs through the relationship between conjugation, tense and aspect triad. The role of the aspect on the formation of the gerunds is also related to the meaning. Synchronous action shows continuity. Therefore, gerunds in Bulgarian *only* consist of verbs in imperfective aspect (несвършен). In our study, the formation of gerunds in Bulgarian will be examined in terms of their equivalent function to other morphological fields and writing rules.

Keywords: Adverbs in Bulgarian, conjugated verbs, not conjugated verbs, gerunds, phonetic changes in the formation of gerunds

Giriş

Zarf-fiiller sadece fiil özelliği taşımazlar. Zarf (наречие) özelliği de taşımaktadırlar. Bu nedenle, zarf-fiilleri incelemeden önce kısaca zarf morfolojisine değinmek gerekecektir.

İletişimi gerçekleştirmek için cümleler kurmaktayız. Bu cümlelerde varlıkları veya kişileri bağlantılı oldukları eylemlerle birlikte açıklarız. Varlığın kendisinin ve gerçekleştirdiği eylemlerle ortaya çıkan değişimin nitelikleri tanımlanma gerektirmektedir. Değişim hareketle gerçekleşmektedir. Her hareket eylemi oluşturmaz. Örneğin; ‘бяг’ sözcüğü ‘*kaçma, kaçış, koşma*’ anlamındadır, hareket belirtir lakin eylem değildir. Eylem olması için kişi ve hareketin gerçekleştiği zamanın olması gerekmektedir. Bu yüzden ‘бяг’ sözcüğü Bulgarcada eril isimdir (Paşov, 1999: 120). Her eylem gerçekleştiği anda ya da geçmişte ya da gelecekte kendi dinamiklerine uygun hareketle durumları oluşturmaktadır.

(1) зная да чета и пиша ‘*okumayı ve yazmayı biliyorum*’

(2) не зная да чета и пиша ‘*okumayı ve yazmayı bilmiyorum*’

Birinci örnekte, чета ‘*okumak*’ ve пиша ‘*yazmak*’ eylemleri etkinlik belirtir, hareketli ve süreklidir. Зная ‘*bilmek*’ eylemi durum belirtir, hareketli olmamakla birlikte süreklidir. *Bilmek* fiili kendi dışında gerçekleşen eylemlerin sonucunu ortaya koymaktadır; yani *okumak* ve *yazmak* eylemlerinin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu iki eylem değişimi beraberinde getirmekte ve durumu oluşturmaktadır (*bilmemek / bilmek*). Geçmişteki mevcut durum değişime uğramış, gelecek için ise durağanlaşmıştır. İkinci örnekte de, *bilmemek* fiili kendi dışında gerçekleşmemiş eylemlerin sonucudur. Söz konusu olan *okumak* ve *yazmak*

eylemlerinin gerçekleşmemesi sonucunda oluşmuştur. Bu iki eylemle değişim gerçekleşmemiş, mevcut durum durağan kılınmış, gelecekte ise değişim potansiyeline sahiptir.

Varlığın kendi niteliklerinin tanımlanması sıfatlar (прилагателно име) aracılığıyla, eylemin niteliklerinin tanımlanması zarflar aracılığıyla yapılmaktadır (Karaağaç, 2013: 883). Görüldüğü üzere, her iki morfolojik alanın (sıfat ve zarf) ortak yanı tek başına var olamamak ve başka morfolojik alanlara (isim ve fiil) ihtiyaç duymaktır (Karaağaç, 2013: 883). Eylemin niteliğinden bahsedebilmek için öncelikle eylemin kendisi ve söz konusu eylemin gerçekleşmesi için de en az bir kişi ya da varlığa gerek duyulmaktadır (Karaağaç, 2013: 883). Sıfatlar ve zarflar aynı biçimde olup birbirleriyle karıştırılmaktadır. Mevcut karışıklığın çözülmesi ise oldukça basittir. Aşağıdaki örnekleri inceleyelim.

(3) хубаво време

(4) хубаво работи

Üçüncü ve dördüncü örnekte *хубаво* sözcüğünü morfolojik olarak tanımlamak güçtür. ‘Хубаво’ sözcüğü ‘güzel, zarif, yakışıklı’ anlamlarına gelerek *sıfat* olabilir ya da ‘iyice, adamakıllı, sağlamca’ anlamlarına gelerek *zarf* da olabilir. Böylesi bir durumda her iki morfolojik alanın (sıfat ve zarf) tek başına kullanılamayacağından hareket etmek gerekir. Bütünleştikleri diğer söz bölüklerini incelediğimizde, üçüncü örnekte ‘време’ sözcüğü ‘hava’ anlamına gelen isimdir ve gramatik cinsiyet kategorisi olarak orta cinstedir (среден род). Üçüncü örnekteki ‘хубаво’ sözcüğü ismin önüne geldiğinden sıfattır (güzel hava). Dördüncü örnek ise Bulgarcadaki sözcük tasnifinin çeşitliliğinden ötürü başka bir sorunu daha karşımıza çıkarmaktadır. Dördüncü örnekteki ‘работи’ sözcüğü ‘работа: iş, emek, çalışma, faaliyet’ anlamlarına gelen dişil ismin çoğulu olabilir ya da şimdiki zamanda üçüncü teklik şahsa göre (той, тя, то / о) çekimlenmiş bir fiil olabilir (работя ‘çalışıyorum’; работиш ‘çalışıyorsun’; работи ‘çalışıyor’).

Bulgarcadaki sözcük tasnifinin çeşitliliğinden hareketle ‘работи’ sözcüğü bitmiş geçmiş zamanda (минало свършено време - аорист) ikinci teklik şahsa (ти / sen) ya da üçüncü teklik şahsa (той, тя, то / о) gönderme yapılabilir (çalıştın, çalıştı). Aynı zamanda ‘работи’ sözcüğü resmî olmayan biçimde (sen) emir kipini (повелително наклонение) oluşturabilir (çalış). Görüldüğü üzere, Bulgarcada tek bir parçanın başlı başına tanımlanması yanıltıcı olduğundan tanımlama bütünlük içinde yapılmaz. Dördüncü örnekte sıfat ve zarf tasnifi olduğu kadar ‘работи’ sözcüğünün isim mi, yoksa fiil mi olduğunu tasnif etmek de önemlidir. ‘Работи’ sözcüğünün

tasnifi de kendisinden önce gelen sözcükle mümkündür. Bu noktada sıfat ve zarfların başka özellikleri karşımıza çıkmaktadır. Sıfatlar niteledikleri ismin teklik / çokluk biçimine göre değişmektedir. Örneğin, isim tekilse sıfat da tekil olur ve ismin gramatik cinsiyet kategorisine göre şekillenmektedir. Bunun dışında sıfatlar tanımlı ismin belirlilik morfemini de almaktadır. Böylece, sıfatlar isimlerle biçimsel olarak tam uyum içindedir. Buna karşılık, zarflar tek ve aynı biçimlerini koruyarak değişme göstermemektedir. Dördüncü örnekte, ‘работи’ sözcüğü isim olsaydı, çokluk biçimde değerlendirilecek ve ‘хубаво’ sözcüğü de çokluk biçimde olacaktı. Buradan hareketle, ‘работи’ sözcüğünün fiil olduğunu, öncesindeki ‘хубаво’ sözcüğünün de değişme göstermediğinden zarf olduğunu tespit edebilmekteyiz (adamakıllı çalışıyor).

Sıfat ve zarf morfolojik alanlarında ‘пó-’ ve ‘най-’ bölümcüklerinin kullanılmasıyla benzerlik ve karışıklık devam etmektedir. Örneğin, по-хубава книга ‘*daha güzel kitap*’ ifadesi, dişil isim olan книга ‘*kitap*’ sözcüğünün niteliğini ortaya koymuş (хубава ‘*güzel*’) ve başka kitap(lar) ile karşılaştırarak derecelendirmiştir (пó- ‘*daha*’). Benzer şekilde derecelendirme zarflarla da karşılanmaktadır.

(5) Мозъкът по-лесно запомня цветови индикатори, като по този начин го улеснявате при процеса на запаметяване¹

Beyin renk göstergelerini daha kolay hatırlar, böylece bu yöntemle hatırlama sürecini kolaylaştırırsınız

Bu ifadeye, лесно sözcüğü zarftır ve ‘*kolaylıkla, kolayca*’ anlamlarına gelmektedir. Sıfat olarak karıştırılabilmektedir (лесен, лесна, лесно ‘*kolay*’). Burada belirleyici olan запомня (запомням - запомня) ‘*hatırlamak, hatırda tutmak*’ anlamlarına gelen fiildir. İfadedeki лесно sözcüğü eylemi nitelediğinden zarftır. Zarfın önündeki ‘пó-’ bölümcüğü zarfı derecelendirmiştir. Görüldüğü üzere, sıfatlarda olduğu gibi derecelendirmek için kullanılan bölümcükler zarflarla da kullanılabilir. Bu kullanım şekli haricinde, zarflar sıfatların da önüne gelebilir. Bu tip kullanımda söz dizimsel (sentaktik) açıdan farklılık görülmektedir.

(6) Температурата на батерията е твърде висока или твърде ниска²

¹ Örnek cümle alınıldığı kaynak: <https://www.otlichnik.bg/как да уча по-лесно>, (erişim tarihi 29.09.2021).

² Örnek cümle alınıldığı kaynak: <https://delicesucre.ru/bg/slishkom-nizkaya-temperatura-akkumulyatora-zaryadka-priostanovlena>, (erişim tarihi 29.09.2021).

Bataryanın sıcaklığı oldukça yüksek veya oldukça düşüktür

(7) Прекалено високата температура упражнява голям стрес върху батерията³

Aşırı yüksek sıcaklık batarya üzerinde büyük baskı oluşturur

Altıncı örnekte, твърде ‘çok, pek çok, oldukça, epey’ anlamlarına gelen zarf iki sıfatın önündedir (висока, ниска). Висок (-а, -о) ‘yüksek’ ve нисък (ниска, ниско) ‘kısa, düşük’ anlamlarına gelen sıfatlar dişil ismi, yani özneyi nitelemektedir (температура**та** на батерията ‘bataryanın sıcaklığı’). Sıfatlar yardımcı fiil sonrasında gelmiş olsa da, gramatik açıdan ve anlam açısından isimle bağlantılıdır. Yedinci örnekte ise sıfat ismin önündedir (високата температура ‘yüksek sıcaklık’) ve asıl fiil (упражнява) öncesinde bulunarak özneyi oluşturmaktadır. Прекалено ‘haddinden fazla, aşırı’ anlamlarına gelen zarf, sıfatın önündedir. Örneklerde görüldüğü üzere, zarflar fiili nitelemesine rağmen, sıfatların önüne gelerek onları da açıklayabilmektedir. Her iki örnekte sözcüklerin cümle içindeki dizilimleri farklılık gösterse de görevleri gereği birbirleri ile bağlantıları mevcuttur.

Zarflarla ilgili değineceğimiz son husus, morfolojik alanda kullanımlarının sadece fiiller ve sıfatlarla sınırlı olmadığıdır. Zarflar, isimleri hatta başka kategorideki zarfları da açıklayabilmektedir (Demirova, 2019: 87).

(8) Човекът отпред много бърза

Öndeki adam çok acele ediyor (Demirova, 2019: 87)

Sevizinci örnekte, отпред ‘önde, önden’ anlamlarına gelen zarf, isimden sonra gelmesine rağmen, ismi açıklamaktadır. Fiilin (бързам ‘acele etmek, çabuk davranmak’) önündeki много ‘çok, pek, bir hayli’ anlamlarına gelen zarf, genel görevi üstlenerek fiili açıklamaktadır.

(9) Само сега

Sadece şimdi (Demirova, 2019: 87)

Dokuzuncu örnekte, само⁴ ‘yalnız, ancak, sadece’ anlamlarına gelen zarf, сега ‘şimdi, hali hazırda’ zarfını açıklamaktadır. Hal zarfı (наречие за начин) olarak само, zaman zarfını (наречие за време) açıklamıştır.

³ Örnek cümlelerin alındığı kaynak: <https://voinishki.com/profesionalni-instrumenti/литиево-йонна-батерия-какво-още-не-знаете>, (erişim tarihi 29.09.2021).

⁴ Само ‘ama, lakin’ anlamında bağlaç olarak da kullanılmaktadır. Vurgunun yeri değiştirildiğinde само ‘yalnız başına, yalnız’ anlamlarında zamir olarak kullanılmaktadır.

Zarf-fiillerin oluşturulmasıyla tabandaki eylemin gerçekleştirilme biçimi veya zamanı bir özneye bağlanmaz; buna karşılık, eylemin adı, gerçekleştirilme biçiminin veya zamanının adı öne çıkmaktadır (Karaağaç, 2013: 885). Zarf-fiiller tabanda fiilden oluşmasına rağmen, eylem görevi görmezler. Eylem, çekim özelliğini kaybeder, yan önerme kuran çifte görevli ögeler oluşturur (Gencan, 2007: 431). Fiildeki oluş ve kılışın durumunu ya da tarzını belirleyen zarf görevi yanında, hareket ve zaman kavramını karşılamasıyla da fiil görevi üstlenen zarf-fiiller çekimsiz eylem grubundadır (Korkmaz, 2014: 841). Zarf-fiiller çekimsiz eylem grubunda da olsa, Bulgarcada zarf-fiillerin biçimlenmesi çekim kategorisine bağlı gerçekleşmektedir. Çekime göre biçimlenme zaman ve görünüşü de kapsamaktadır. Fiilin çekim kategorisinde yerini alması belirli fonetik özelliklere göre gerçekleşmektedir. Örneğin, ünsüz sonrası /a/ ünlüsünün gelmesi *чета* ‘okumak’ birinci çekimi (първо спрежение); /o/ ünlüsü sonrası /я/ ünlüsünün gelmesi *строя* ‘inşa etmek, bina etmek, kurmak’ ikinci çekim (второ спрежение); -ам, -(в)ам, -ям ile biten fiiller *давам* ‘vermek, müsaade etmek’, *вярвам* ‘inanmak, güvenmek’ üçüncü çekimdedir (трето спрежение) (Cömertel, 2017: 144, 145). Çekimin gerçekleşmesi başlangıçtaki (merkezdeki) zamanda meydana gelmektedir. Bulgarcada bu zaman şimdiki zamandır (сегашно време).

Bulgarcada fiili zaman ve kişi bakımından biçimlendirmesek bile, daha başlangıçta belli bir zamanda, belli bir kişiye göredir ve çekim kategorisinde yerini almıştır. Bu durumu şöyle de ispatlayabiliriz: Herhangi bir Bulgarca sözlüğe baktığımızda *tüm* fiillerin şimdiki zamanda ve *genellikle* birinci teklik şahsa (аз / ben) göre olduğunu görürüz. Bazı fiillerin şimdiki zamanda olmakla birlikte, üçüncü teklik şahsa göre olduğu görülmektedir. Bu fiiller şahıssız (безлични глаголи) olduğundan kişiye göre çekimlenmezler (örneğin, *трябва* ‘gerekmek, icap etmek’).

Bulgarcada *tüm* fiillerin şimdiki zamanda ve *genellikle* birinci teklik şahsa göre, şahıssız fiillerin de yine aynı şekilde şimdiki zamanda lakin üçüncü teklik şahsa göre olmasının tek bir nedeni vardır. Bu durumu Türkçe ile mukayese ederek açıklayabiliriz. Türkçede fiiller -mak / -mek eklerini alarak isimleştiklerinden, fiillerin mastar (infinitive) hâli mevcuttur. Bulgarcada ise fiillerin mastar hâli mevcut olmadığından fiil başlangıçta biçimlenmeye hazır, şimdiki zamanda ve şahısla bağlantılıdır. Fiilin başlangıçta zamanla ve çekimle olan bağlantısı, görünüş özelliğini de belirlemektedir. Çünkü *tüm* fiillerin başlangıçta, şimdiki zamanda çekime hazır olmasının yanı sıra görünüşü de bellidir (казвам нсв. / кажа св. ‘söylemek, demek’; свечерява

се нсв. / свечери се св. ‘akşam olmaya başlamak’) ya da daha basit bir açıklamayla 3. Çekimdeki fiiller *genellikle* bitmemiş görünüştedir (несвършен вид).

Bulgarcada zarf-fiillerin oluşumu da çekime göre olduğundan şimdiki zamanla ve görünüşle bağlantılıdır. Fiil tabanına ‘-йки’ ya da ‘-ейки’ son ekleri getirilerek oluşturulmaktadır. Çalışmamızda Bulgarcada zarf-fiillerin oluşumları, diğer morfolojik alanlara denk işlev görmeleri ve yazım kuralları açısından incelenecektir.

1. Zarf-Fiillerin Zamana ve Çekime Göre Oluşumu

Bulgar dili araştırmacıları, zarf-fiil kullanımının İvan Vazov, P. P. Slaveykov, P. K. Yavorov gibi yazarların eserleri aracılığıyla Bulgar edebî diline nispeten daha geç dönemde, 19. Yüzyıl sonunda yerleştiğine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda zarf-fiillerin edebî dilin yazılı versiyonu için bir özellik olduğu belirtilmekte ve iletişimi sıradan konuşmadan uzaklaştırıp daha edebî hâle getirdiğinden çok sık kullanılmaması tavsiye edilmektedir (Tilkov vd., 1983: 383).

Daha yeni araştırmalarda ise, zarf-fiillerin konuşma ve medya dilinde edebî normlardan uzaklaşarak, söz dizimi alanında edebî dilin entelektüelleşmesinin bir işareti olarak bütün üsluplarda ifade alanı bulduğuna dikkat çekilmekte ve Bulgar dilinin edebî ürünlerinin bir parçası olduğu açıklanmaktadır (Nitsolova, 2008: 441).

Bulgarcada değişmez fiil biçimleri olan zarf-fiiller, Eski Bulgarcanın şimdiki zaman etken sıfat-fiiliyle (старобългарските сегашни деятелни причастия) ilişkilidir (Stoyanov, 1977: 419). Çağdaş Bulgarca diyalektlerinin çoğunda bulunmayan zarf-fiillere bazı güneydoğu ve batı / güneybatı diyalektlerinde rastlanmaktadır (Stoyanov, 1977: 419).

Bulgarcada zarf-fiili oluşturmak için fiil tabanına ‘-йки’ ya da ‘-ейки’ son ekleri getirilir. Bu son ekler Türkçede ‘-arak, -erek’ eklerinin işlevine denktir. Zarf-fiillerin oluşumları sabit olup, almış oldukları son ekler çeşitlilik göstermez.

Bulgarcada zarf-fiili oluşturmak için kullanılan ‘-йки’ ya da ‘-ейки’ son ekleri fiilin şimdiki zamandaki çekimine göre tabana eklenmektedir. Zarf-fiiller çekimsiz olduklarından, zamana ve şahsa bağlı yargı bildirmemelerine rağmen, biçimlenmeleri çekime göre gerçekleşmektedir. Çekim de şimdiki zamana göre belirlenmektedir. Aşağıdaki tabloda Bulgarcada zarf-fiili oluşturan ekin kullanılışı gösterilmiştir.

Bulgarcada Zarf-Fiili Oluşturan Ekin Kullanılışı	
Birinci Çekimde ve İkinci Çekimde	Üçüncü Çekimde
-ейки	-йки

Tablo 1: Bulgarcada Zarf-Fiili Oluşturan Ekin Kullanılışı

Örneğin, чета ‘okumak’ → I. Çekim → **-ейки** → четейки ‘oku^yarak’; пиша ‘yazmak’ → I. Çekim → **-ейки** → пишейки ‘yaz^aarak’; лежа ‘yatmak, uzanmak’ → II. Çekim → **-ейки** → лежейки ‘yatarak, uzanarak’; мисля ‘düşünmek’ → II. Çekim → **-ейки** → мислейки ‘düşünerek’; обикалям ‘dolaşmak, gezinmek’ → III. Çekim → **-йки** → обикаляйки ‘dolaşarak, gezinerek’; гледам ‘bakmak’ → III. Çekim → **-йки** → гледайки ‘bakarak’.

Çalışmamızda buraya kadar zarf-fiillerin oldukça kolay ve yaygın oluşumu üzerinde açıklamalarda bulunduk. Zarf-fiillerin oluşumunu başka bir yöntemle de açıklayabiliriz. Lakin belirtmemiz gerekir ki, bu yöntem de biçimlenmede zarf-fiillerin şimdiki zamanla oluşturduğu bağlantıyı ortadan kaldırmamaktadır. Zarf-fiillerin oluşumundaki diğer yöntem, bitmemiş geçmiş zamandaki (минало несвършено време-имперфект) biçimlenme üzerindedir (Paşov, 1999: 207). Bulgarcada bitmemiş geçmiş zamanın biçimlenmesi çekime ve dolayısıyla şimdiki zamana bağlıdır.

Bitmemiş geçmiş zamana göre biçimlenme şöyle açıklanmaktadır: Fiilin çekimi saptanın, bunun için fiilin şimdiki zamanda birinci teklik şahıstaki biçiminden hareket edilmektedir. Çekim saptandıktan sonra birinci ve ikinci çekimde vurgunun yerine dikkat edilirken, üçüncü çekimde vurgunun yeri önemli değildir (Cömertel, 2018: 352). Üçüncü çekim fiillerde vurgunun yerinin önemli olmamasının nedeni, vurgunun sondaki ses üzerinde ya da son hecede bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Bitmiş geçmiş zamanda birinci teklik şahıs için kullanılan ek [-x], bitmemiş geçmiş zamanda da fiili birinci teklik şahsa göre oluşturmaktadır. Zarf-fiilin oluşumu için ise fiilin bitmemiş geçmiş zamanda ikinci teklik (ти/sen) / üçüncü teklik (той, тя, то/o) şahıslara göre çekimlenmesi gerekmektedir. Bu aşamada fiil tabanına eklenen *-ие* eki yerine, *-йки* takısı eklenerek zarf-fiil oluşturulmaktadır.

Örneğin, четà ‘okumak’ → I. Çekim → vurgu sondaki /a/ ünlüsü üzerinde → четях ‘oku^yordum, okurdum’ bitmemiş geçmiş zamanda birinci teklik şahsa göre → четеше ‘oku^yordun, okuyordu’ bitmemiş geçmiş zamanda ikinci teklik / üçüncü teklik şahıslara göre → четейки ‘oku^yarak’ zarf-fiil *-ие* eki yerine, *-йки* takısı; пиша ‘yazmak’ → I. Çekim → vurgu sondaki /a/ ünlüsü üzerinde değil, /и/ ünlüsü üzerinde → пишех

'yazıyordum, yazardım' bitmemiş geçmiş zamanda birinci teklik şahsa göre → пишеше 'yazıyordun, yazıyordun' bitmemiş geçmiş zamanda ikinci teklik / üçüncü teklik şahıslara göre → пишешейки 'yazarak' zarf-fiil -ше eki yerine -йки takısı; лежә 'yatmak, uzanmak' → II. Çekim → vurgu sondaki /a/ ünlüsü üzerinde → лежах 'yatıyordum, yatarardım' bitmemiş geçmiş zamanda birinci teklik şahsa göre → лежеше 'yatıyordun, yatıyordun' bitmemiş geçmiş zamanda ikinci teklik / üçüncü teklik şahıslara göre → лежешейки 'yatarak, uzanarak' zarf-fiil -ше eki yerine, -йки takısı; мисля 'düşünmek' → II. Çekim → vurgu sondaki /я/ ünlüsü üzerinde değil, /и/ ünlüsü üzerinde → мислех 'düşünüyordum, düşünürdüm' bitmemiş geçmiş zamanda birinci teklik şahsa göre → мислеше 'düşünüyordun, düşünüyordun' bitmemiş geçmiş zamanda ikinci teklik / üçüncü teklik şahıslara göre → мислешейки 'düşünerek' zarf-fiil -ше eki yerine, -йки takısı; обикалям 'dolaşmak, gezinmek' → III. Çekim → vurgunun yeri önemli değildir → обикалях 'dolaşıyordum, dolaşırdım' bitmemiş geçmiş zamanda birinci teklik şahsa göre → обикаляше 'dolaşıyordun, dolaşıyordu' bitmemiş geçmiş zamanda ikinci teklik / üçüncü teklik şahıslara göre → обикаляшейки 'dolaşarak' zarf-fiil -ше eki yerine, -йки takısı; гледам 'bakmak' → III. Çekim → vurgunun yeri önemli değildir → гледах 'bakıyordum, bakardım' bitmemiş geçmiş zamanda birinci teklik şahsa göre → гледаше 'bakıyordun, bakıyordun' bitmemiş geçmiş zamanda ikinci teklik / üçüncü teklik şahıslara göre → гледашейки 'bakarak' zarf-fiil -ше eki yerine, -йки takısı.

Zarf-fiilin oluşumunu cümle içinde kullanarak inceleyelim.

(10) Той вървеше из залата, **разглеждайки** внимателно картините (Stoyanov, 1977: 420).

Dikkatle tabloları inceleyerek, salonda yürüyordu

Onuncu örnek iki parçadan oluşmaktadır. Birinci parça вървеше 'yürüyordu' fiilinin oluşturduğu temel önerme, ikinci parça разглеждайки 'inceleyerek' zarf-fiilin oluşturduğu yan önermedir. Temel önermedeki fiili incelediğimizde вървя 'yürümek' fiili ikinci çekimde, bitmemiş görünüştedir. Temel önermenin zamanı bitmemiş geçmiş zamanda, üçüncü teklik şahsa göredir. Zarf-fiilin oluşumunu iki yöntemle şöyle açıklayabiliriz: İlk olarak, разглеждам 'gözden geçirmek, incelemek' fiili, üçüncü çekimde, bitmemiş görünüştedir. Fiil üçüncü çekimde olduğundan, -йки takısını alarak zarf-fiili oluşturmaktadır. İkinci olarak, разглеждам → разглеждах 'gözden geçiriyordum, inceliyordum' bitmemiş geçmiş zamanda birinci teklik şahsa göre → разглеждаше 'gözden geçiriyordun, inceliyordun, gözden geçiriyordun, inceliyordu' bitmemiş geçmiş zamanda ikinci teklik / üçüncü

teklik şahıslara göre → разглеждайки ‘inceleyerek’ zarf-fiil *-ue* eki yerine, *-йки* takısı kullanılarak oluşmuştur.

(11) Той вървеше, държейки шапката си в ръка (Paşov, 1999: 208)
Şapkasını elinde tutarak, yürüyordu

Yan önermedeki zarf-fiili incelediğimizde, държа ‘tutmak’ fiili, ikinci çekimde, bitmemiş görünüştedir. Fiil ikinci çekimde olduğundan, *-йки* takısını alarak zarf-fiili oluşturmaktadır. Zarf-fiilin oluşumunu şöyle de açıklayabiliriz: Държа → държах ‘*tutuyordum, tutardım*’ bitmemiş geçmiş zamanda birinci teklik şahsa göre → държеше ‘*tutuyordun, tutuyordu*’ bitmemiş geçmiş zamanda ikinci teklik / üçüncü teklik şahıslara göre → държейки ‘*tutarak*’ zarf-fiil *-ue* eki yerine, *-йки* takısı kullanılarak oluşmuştur.

Örneklerde de görüldüğü üzere, iki takının kullanımı çekime göre sınıflandırılıp zarf-fiil oluşturulabilirken, diğer yandan fiil bitmemiş geçmiş zamanda biçimlendirilerek de zarf-fiil oluşturulabilmektedir. Bitmemiş geçmiş zaman kullanılarak zarf-fiilin biçimlenmesi daha çok aşamadan geçerek oluşmaktadır. Her iki durumda da biçimlenme çekim faktörüne bağlı geliştiğinden şimdiki zamanla bağlantılıdır. Bitmemiş geçmiş zamanda zarf-fiili biçimlendirirken vurgu da önemli işleve sahiptir.

2. Zarf-Fiillerin Görünüşe Göre Oluşumu

Bulgarcada zarf-fiiller *sadece* bitmemiş görünüşlü fiillerden oluşmaktadır. Zarf-fiilin oluşumunda eylemin eylemle ilişkisini açıklayan bitmemiş / sürekli (imperfekt) biçim birimler (morfem) mevcuttur (Boyaciev vd., 1999: 350). Zarf-fiiller analitik (çözümlemeli) fiil biçimlerini oluşturmaz ve zamanla ilgili biçim birimler içermezler (Boyaciev vd., 1999: 350). Zarf-fiiller ile oluşturulan yan önermelerin temel önermedeki eylemle ilişkisi, eş zamanlı (senkronik) oluşumu ortaya koymaktadır.

Anlama bağlı kalarak zarf-fiiller, temel önermedeki fiilin ortaya koyduğu eylemle eş zamanlı gerçekleşen diğer eylemin tarzı hakkında ayrıntılı yapıyı oluşturmaktadır (Boyaciev vd., 1999: 350).

(12) Художникът рисуваше, често поглеждайки модела (Barbolova, 1997: 178)

Ressam sık sık modele bakarak, resim yapıyordu

On ikinci örnekte görüldüğü üzere, iki eylem mevcuttur. Birinci eylem рисувам ‘*resim yapmak*’, ikinci eylem поглеждам ‘*bakmak*’. Birinci eylem bitmemiş geçmiş zamanda, üçüncü teklik şahsa göre temel önermeyi

oluşturmaktadır. İkinci eylem, eylem özelliğini yitirerek zarf-fiil biçiminde yan önermeyi oluşturmaktadır. İkinci eylem zarf-fiili oluşturduktan sonra zaman ve kişi bakımından çözümlenmesi mevcut değildir. Çünkü bu aşamadan itibaren şahıs ve zamanla ilgili yargıyı bildirmemektedir. Temel önermedeki yargıyı ortaya koyan eylemle bağlantı kurarak bu eylemin oluşunu ve tarzını ortaya koymaktadır. Zarf-fiil biçimlendikten sonra üzerinde şahıs ve zamanla ilgili biçim birimler taşımaya da, temel önermedeki eylemin şahsı ve zamanı ile dolaylı bağlantıya sahiptir. Örneğe baktığımızda, modele bakan ve resmi yapan ressamdır ve bunları bitmemiş geçmiş zamanda gerçekleştirmektedir. Sonuç olarak temel önermedeki eylem ve yan önermedeki oluşum eş zamanlı olarak gerçekleşmektedir. Buna bağlı olarak yan önermedeki oluşumun temel önermedeki eylemle bağlantı kurması, yan önermeyi oluşturan zarf-fiilin tabanda bitmemiş görünüşte olmasını zorunlu kılmaktadır. Çünkü zarf-fiilin oluşturduğu yan önermedeki oluşum ve tarz temel önermedeki eylemle eş zamanlı olarak gerçekleştiğinden sürece yayılma göstermektedir. Örnekten yola çıkarak, ressamın modele bakmasının başlangıç noktası belli olsa da (resmi yapmaya başladığı an), bitiş noktası belli değildir. Görüldüğü üzere, oluşumun sınırı çizilememektedir. Yan önerme temel önermenin zamanına görünüşle bağlıdır.

Sonuç olarak, Bulgarca zarf-fiiller *sadece* bitmemiş görünüşlü fiillerden oluşmaktadır. Bu durumu zarf-fiillerin şimdiki zaman temelinde oluşmasıyla ya da bitmemiş geçmiş zaman üzerinden biçimlenmesiyle açıklayabiliriz. Fakat zarf-fiillerin oluşturduğu yan önermeler temel önermelere sadece biçimsel olarak bağlı değildir. Anlamsal olarak da bağlıdırlar. Çünkü eylem ve oluşumunun (tarzının) eş zamanlı gerçekleşmesi ve sürece yayılması yan önermeleri temel önermelere anlamsal olarak da bağlamaktadır. Bulgarca biçim ve anlam açısından zarf-fiillere baktığımızda birbiriyle tutarlılık gösterdiği görülmektedir.

3. Zarf-Fiillere Alternatif Kullanımlar

Zarf-fiillerin ifadeye verdiği anlam bazı edat, zarf ve bağlaçlarla da karşılanmaktadır.

(13) Докато слуша радио, Мария готви (Petrova vd., 2005: 15)

*Mariya radyo **dinlerken**, hazırlanıyor*

Bulgarcaда докато ‘iken, ederken, ...inceye kadar, ...dikçe, ...dikçe’ anlamlarına gelmekte ve zaman zarfı olarak kullanılmaktadır. Yukarıdaki cümledeki görevini inceleyecek olursak, eş zamanlı gerçekleşen yan önermenin eylemini (dinlemek) temel önermeye (hazırlanmak)

bağlamaktadır; bu nedenle de cümle içinde bağlaç (съюз) görevi üstlenmektedir. Bu tip oluşumlarda zarf-fiille göre biçim açısından fark mevcuttur. Yan önermedeki eylem, temel önermedeki eylemin zamanına ve şahsına uygun biçimde olup eylem özelliğini yitirmemiştir. Şimdi, aynı ifadeyi zarf-fiille oluşturalım.

(14) Слушайки радио, Мария готви (Petrova vd., 2005: 15)

Mariya radyo dinleyerek, hazırlanıyor

On dördüncü örnekte görüldüğü üzere, zarf-fiilin kullanılmasıyla eylem özelliği yitirilmiş, anlam açısından ise fark oluşmamıştır.

(15) Той вървеше, като държеше шапката си в ръка (Paşov, 1999: 208)

Şapkasını elinde tutarken, yürüyordu

Bulgarcada като ‘gibi, olarak, ise, iken’ anlamlarına gelmekte ve mukayese bildirerek edat (предлог) olarak kullanılmaktadır. Lakin yukarıdaki cümledeki görevini inceleyecek olursak, eş zamanlı gerçekleşen yan önermenin eylemini (tutmak) temel önermeye (yürüyordu) bağlamakta; bu nedenle de cümle içinde bağlaç görevi üstlenmektedir. Bu tip oluşumlarda zarf-fiille göre biçim açısından fark mevcuttur. Yan önermedeki eylem, temel önermedeki eylemin zamanına ve şahsına uygun biçimde olup eylem özelliğini yitirmemiştir. İfadenin zarf-fiille oluşturulmuş biçimi on birinci örnekte verilmiştir.

(16) Художникът рисуваше и често поглеждаше модела (Barbolova, 1997: 178)

Ressam resim yapıyordu ve sık sık modele bakıyordu

Bulgarcada и bağlacı ‘ve, ile, hem, hem de’ anlamlarına gelmekte ve iki ayrı cümleyi birbirine bağlamaktadır. Bu tip örnekte yan önerme ortadan kalkmaktadır. On altıncı örnekte iki farklı cümle mevcuttur. Birinci cümle художникът рисуваше ‘ressam resim yapıyordu’; ikinci cümle често поглеждаше модела ‘sık sık modele bakıyordu’. İki cümle de eyleme sahip (рисуваше ve поглеждаше), bu eylemler zaman bakımından aynı (bitmemiş geçmiş zamanda) ve aynı şahıs tarafından gerçekleşmektedir (художник / той / о). Bu tip örnekte bağlaç iki cümlenin birbirine eş zamanlı gerçekleştiğini belirtmektedir. İfade zarf-fiille oluşturulduğunda, biçim bakımından farklılık olmakla birlikte, anlam bakımından değişme meydana gelmemektedir. İfadenin zarf-fiille oluşturulmuş biçimi on ikinci örnekte verilmiştir.

4. Zarf-Fiillerde Fonetik Değişimler ve Yazım Hataları

Zarf-fiiller şimdiki zaman temelinde ya da bitmemiş geçmiş zaman üzerinden şekillenmesine bağlı olarak fonetik değişimler gerçekleşmektedir. Şimdiki zaman ve bitmemiş geçmiş zaman dışındaki oluşumlarda fiil tabanında meydana gelen ses değişimlerinin zarf-fiil oluşumunda gerçekleşmediği görülmektedir. Örneğin;

/г/ → /ж/

мора ‘yapabilmek, gücü yetmek’

Şimdiki zamanda: Можеш (ikinci teklik şahıs ‘yapabiliyorsun, yapabilirsin’), може (üçüncü teklik şahıs ‘yapabiliyor, yapabilir’) → 1. Çekim → -ейки → можейки ‘yapabilerek’;

Bitmemiş geçmiş zamanda: Можех ‘yapabiliyordum, yapabilirdim’ bitmemiş geçmiş zamanda birinci teklik şahsa göre → можеше ‘yapabiliyordun, yapabiliyordu’ bitmemiş geçmiş zamanda ikinci / üçüncü teklik şahsa göre → можейки ‘yapabilerek’ zarf-fiil -ue eki yerine -юки takısı.

Yukarıdaki örnekte görüldüğü üzere, şimdiki zamanda ve bitmemiş geçmiş zamanda meydana gelen ses değişimleri zarf-fiilin oluşumunda da görülmektedir.

/к/ → /ч/

пека ‘pişirmek’

Şimdiki zamanda: Печеш (ikinci teklik şahıs ‘pişiriyorsun, pişirirsin’), пече (üçüncü teklik şahıs ‘pişiriyor, pişirir’) → 1. Çekim → -ейки → печейки ‘pişirerek’;

Bitmemiş geçmiş zamanda: Печях ‘pişiriyordum, pişirirdim’ bitmemiş geçmiş zamanda birinci teklik şahsa göre → печеше ‘pişiriyordun, pişiriyordu’ bitmemiş geçmiş zamanda ikinci / üçüncü teklik şahsa göre → печейки ‘pişirerek’ zarf-fiil -ue eki yerine -юки takısı.

Yukarıdaki örnekte görüldüğü üzere, şimdiki zamanda ve bitmemiş geçmiş zamanda meydana gelen ses değişimleri zarf-fiilin oluşumunda da görülmektedir. Bu iki zaman (şimdiki zaman ve bitmemiş geçmiş zaman) dışındaki diğer zamanlarda fiillerde biçimlenirken meydana gelen ses değişimleri zarf-fiilin oluşumunda görülmemektedir.

/ч/ → /к/

плача ‘ağlamak’

Bitmiş geçmiş zamanda: Пла~~к~~ах ‘ağladım’ bitmiş geçmiş zamanda birinci teklik şahsa göredir. Ses değişimi bitmiş geçmiş zamanda meydana gelmiş, şimdiki zamanda (плачеш ‘ağlıyorsun’, плаче ‘ağlıyor’) ve bitmemiş geçmiş zamanda (плачех ‘ağlıyordum’, плачеше ‘ağlıyordun’, ‘ağlıyordu’) ses değişimi olmadığından zarf-fiil oluşumunda da ses değişimi meydana gelmemektedir (плач~~е~~йки ‘ağlayarak’).

Zarf-fiillerde yaygın olarak karşılaşılan yazım yanlışlarından biri olumsuzluk bölümcüğünün (не) ayrı yazılmamasıdır. Olumsuzluk bölümcüğü zarf-fiillerden ayrı yazılır. Örneğin; не можейки ‘*yapamayarak*’, не искайки ‘*istemeyerek*’, не чувайки ‘*duymayarak*’ (Barbolova, 1997: 178). Zarf-fiili oluştururken bir diğer yazım yanlış ise üçüncü çekim fiillerde /я/ ünlüsünü /е/ ünlüsüne dönüştürmektir. Örneğin; отговарям ‘*cevap vermek*’ → отговаряйки (doğru) ‘*cevap vererek*’ → отговарейки (yanlış) (Cömertel, 2018: 182).

Olumlu biçimi olmayan fiillerden oluşan zarf-fiillerde olumsuzluk bölümcüğü birleşik yazılmaktadır. Örneğin; нехая ‘*tasalanmamak, aldirtmamak*’ → нехаейки ‘*tasalanmayarak, aldirtmayarak*’; ненавиждам ‘*nefret etmek*’ → ненавиждайки ‘*nefret ederek*’ (Barbolova, 1997: 178).

Sonuç

Zarf- fiiller değişmez söz bölükleridir. Fiil tabanlı oluşan zarf-fiiller de değişmez biçimdedir; oluşumları sabit olup almış oldukları son ekler çeşitlilik göstermemektedir. Zarf-fiiller çekimsiz de olsalar biçimlenmeleri çekime göre gerçekleşmektedir. Tabandaki fiilin fonetik özelliklerine göre şimdiki zaman temelinde üç çekim kategorisinden (1. Çekim, 2. Çekim, 3. Çekim) birine ait olmasına göre, zarf-fiil oluşturmada kullanılan takılar (-ейки ve -йки) fiil tabanına eklenmektedir. Bu durum zarf-fiillerin şimdiki zaman temelinde oluşmalarını sağlamaktadır.

Bulgarcada zarf-fiilin biçimlenmesi bitmemiş geçmiş zaman üzerinden de gerçekleşmektedir. Bu durum zarf-fiillerin şimdiki zaman temelinde biçimlenmesini değiştirmemektedir. Çünkü bitmemiş geçmiş zamanda fiilin biçimlenmesi çekime göre gerçekleştiğinden şimdiki zaman temelindedir.

Zarf-fiillerin biçimlenmesi belli dizgede gerçekleşmektedir. Fiil çekiminin belirlenmesi şimdiki zamanda gerçekleşir ve Bulgarcada *bütün* fiillerin şimdiki zamanda görünüşleri (bitmemiş / bitmiş) de mevcuttur. Bulgarcada bitmiş görünüşlü fiiller gelecek zamanda ve bitmiş geçmiş

zamanda; bitmemiş görünüşlü fiiller ise şimdiki zamanda ve bitmemiş geçmiş zamanda kullanılabilir (İvanov vd., 1969: 414). Bu bilgiden hareketle zarf-fiillerin *sadece* bitmemiş görünüşteki fiillerden oluşması şöyle açıklanabilmektedir: Şimdiki zamana ya da bitmemiş geçmiş zamana göre şekillenmesi dolayısıyla tabandaki fiilin görünüşünün de bitmemiş görünüşte olması gerektiği biçim açısından açıklanabilmektedir. Lakin zarf-fiillerin oluşumunu sadece biçim açısından açıklamak yeterli değildir.

Zarf-fiiller, temel önermedeki yargıyı ortaya koyan eylemle bağlantı kurarak bu eylemin oluşunu ve tarzını belirtmektedir. Zarf-fiilin oluşturduğu yan önermedeki oluşum ve tarz temel önermedeki eylemle eş zamanlı olarak gerçekleşmekte ve sürece yayılma göstermektedir. Bu nedenle de fiilin sürece yayılması bitmemiş görünüşüyle sağlanmaktadır.

Bulgarcada eylemlerin biçimlenmesinde çekim (şimdiki zamana göre), zaman (merkezdeki şimdiki zaman) ve görünüş (bitmemiş / bitmiş) üçlünün ortaya koyduğu kurallar eylemsilerin biçimlenmesinde de rol oynamaktadır. Bu üçlünün oluşturduğu sistemin sadece biçimlenme açısından değil, aynı zamanda anlam açısından da tutarlı olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- BARBOLOVA, Zoya (1997), *Sivremenен Bilgarski Ezik - Morfologiya* (Съвременен български език - морфология), Svetlik Zemisdan, Sofya.
- BOYACIÖV, Todor, KUTSAROV, İvan, PENÇEV, Yordan (1999), *Sivremenен Bilgarski Ezik* (Съвременен български език), İzdatelska Kışta 'Petir Beron', Sofya.
- CÖMERTEL, Serkan (2018), *Bulgarca Fiillerin Çekim Sistemi*, Ceren Yayıncılık, Edirne.
- CÖMERTEL, Serkan (2017), "Bulgarcada Zaman Sistemi ve Merkezdeki Şimdiki Zaman", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7.13, 141-159.
- DEMİROVA, Rafie (2019), *Kompendium na Sivremenniya Bilgarski Ezik* (Компендиум на съвременния български език), Avargard Prima, Sofya.
- GENCAN, Tahir Nejat (2007), *Dilbilgisi*, Tek Ağaç Eylül Yayıncılık, Ankara.
- İVANOV, Dimitir, KRISTEV, Borimir, BONEVA, Rosina (1969), *Bilgarski Ezik za Çujdestrannite Studenti, Sledvaşti viv Visşite Uçebni Zavedeniya* (Български език за чуждестранните студенти, следващи във висшите учебни заведения), Nauka i İzkustvo, Sofya.

- KARAAĞAÇ, Günay (2013), *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KORKMAZ, Zeynep (2014), *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 4. Baskı, Ankara.
- NİTSOLOVA, Ruselina (2008), *Bilgarska Gramatika Morfologiya* (Българска граматика морфология), Universitetsko izdatelstvo 'Sv. Kliment Ohridski', Sofya.
- PAŞOV, Petır (1999), *Bilgarska Gramatika* (Българска граматика), Izdatelska Kışta 'Hermes', Plovdiv.
- PETROVA, Stefka, TSANKOVA, Pravda, KURTEVA, Elitsa, TOMOVA, Kristina, İLİEV, İvan (2005), *Uçete Bilgarski Ezik Nivo 2 B* (Учете български език ниво 2 б), Sofiyski Universitet 'Sv. Kliment Ohridski' Departament za Ezikovo Obuçenie - (İÇS), Izdatelstvo 'D-г İvan Bogorov', Sofya.
- STOYANOV, Stoyan (1977), *Gramatika na Bilgarskiya Knijoven Ezik - Fonetika i Morfologiya* (Грамматика на българския книжовен език - фонетика и морфология), Izdatelstvo Nauka i İzkustvo, 2. Baskı, Sofya.
- TİLKOV, Dimitır, STOYANOV, Stoyan, POPOV, Konstantin (1983), *Gramatika na Sivremenniya Bilgarski Knijoven Ezik Tom 2. Morfologiya* (Грамматика на съвременния български книжовен език Т.2. Морфология), Bilgarska Akademiya na Naukite, Sofya.

Çevrimiçi Kaynaklar

- <https://www.otlichnik.bg/как да уча по-лесно> (Erişim tarihi, 29.09.2021).
- <https://delicesucre.ru/bg/slishkom-nizkaya-temperatura-akkumulyatora-zaryadka-priostanovlena> (Erişim tarihi, 29.09.2021).
- <https://voinishki.com/profesionalni-instrumenti/литиево-йонна-батерия-какво-още-не-знаете> (Erişim tarihi, 29.09.2021).